

Anne-Marie Lindgren, *Arbetarnas Stockholm 1880–1920* (Stockholm: Murbruk förlag 2014). 137 s.

Huruvida det allmänna historieintressets omfång i sin helhet förändras är inte lätt att säga, men att dess inriktning växlar kan man nog lugnt påstå. Ibland är det hjältekonungar, ibland världskrig som lockar till bokhandlarna, och åtminstone under en period ägde arbetarklassens villkor och strävanden denna lockelse. Den perioden är nog sedan länge förbi. Vi är en krympande skara som fylkas bakom Ivar Lo-Johanssons yttrande, som är en blandning av påstående och uppmaning, att allt det spännande finns hos arbetarklassen. Mot den bakgrunden är det med glädje man tar emot Anne-Marie Lindgrens behändig skrift *Arbetarnas Stockholm 1880–1920*.

Lindgren anger inte något syfte med boken, men dess inledning slår an tonen. Industrialiseringen bar på en möjlighet till ett bättre liv för alla, om fördelningen av rikedomarna nådde dem som utförde det hårda arbetet i produktionen. Kontrasten mellan det möjliga och vad som faktiskt tillkom arbetarna blev ett bärande tema i den socialdemokratiska agitationen för en annan ordning. Det var inte bara en fråga om ekonomi, utan mer generellt om människovärdet – det där som vi fordra tillbaka – och om människors lika värde och rättigheter. För att nå dessa mål behövde samhället förändras, och medlet för att åstadkomma förändringen var organisering. Lindgren berättar om "hur denna organisering växte fram i Stockholm, de livsvillkor den växte fram ur och det motstånd den mötte". Jag kan inte undgå känslan av att i denna beskrivning även ligger en underförstådd uppmaning till nutiden.

Lindgren avhandlar organiseringen först och livsvillkoren därefter. Det är en förståelig ordning, men ändå inte helt i fas med öppningsorden om att arbetarrörelsen växte fram ur "de villkor som det nya industrisamhället skapade". I korta kapitel presenteras fackföreningsrörelsens framväxt och den inte helt konfliktfria vägen fram till bildandet av Socialdemokratiska arbetarpartiet. Ett jämförelsevis stort utrymme ägnas ett urval fackliga konflikter i Stockholm, där också de hart när ofrånkomliga inslagen Storkonflikten 1909 och nästan-revolutionsåret 1917 ingår. Man är nog inte orättvis om man säger att framställningen i dessa delar är tämligen traditionell, men på en punkt blir det tydligt att Lindgren vill distansera sig från en svårutrotad tradition. Kvinnornas plats i såväl historien som i arbetarrörelsen ges ett mer välvägt utrymme. Vad gäller det senare är presentationen av Elin Engström upplysande. När hennes make blev expeditör på tidningen *Social-Demokraten* ingick det i avtalet att hon oavlönat skulle städa tidningens lokaler. Senare fick hon anställning på tidningen (vilket är den uppgift som vanligtvis lämnas) och var livligt aktiv inom den verksamhet, som brukade förpassas till pliktskyldiga särkapitel i skildringar av arbetarrörelsens historia.

Bokens andra del ägnas arbetarlivet, som på det begränsade utrymmet ges en mångsidig belysning. Efter en rundvandring bland Stockholms industriella anläggningar presenteras arbetsmiljöer, arbetsvillkor, arbetarklassens vardagsliv – företrädesvis bostadsvillkor och mathållning – barnens villkor, samt de sociala skyddsneten, som i periodens början var närmast obefintliga, men som stegvis började byggas upp av arbetarna själva i sjukvårdsrörelsen och inom de fackliga organisationerna. Arbetsvillkoren var hårda på ett sätt som i dag är svårt för de flesta, men dessvärre ej alla, att föreställa sig. En hel del av den tidiga arbetarrörelsens krav riktades mot missförhållanden, som torde ha framstått som uppenbart oacceptabla för dem som slöt upp bakom principen om människors lika värde och rättigheter. I det perspektivet blir det talande att det fordrades en egen klassorganisation för att vinna bättring. Jag har vid läsningen svårt att hålla parallellerna till nutiden på avstånd. Om det beror på mig eller Lindgren är bäst att lämna osagt.

I en tredje del ges en samling korta porträtt av framträdande personer i Stockholms arbetarrörelse. Urvalet präglas på ett välgörande sätt av Lindgrens ambition att få med hela arbetarklassen i skildringen av arbetarnas Stockholm.

Det finns mycket att tycka om i Lindgrens bok, både i det övergripande greppet och i detaljerna. Författaren är generös med att ge adresser såväl till arbetarrörelsens lokaler och samlingsplatser som till industriarbetsplatser, vilket gör att boken blir en utmärkt vägvisare för den som vill göra historiska stadsvandringar, även om man nog måste förbereda sig på att det i många fall bara är adressen som finns kvar. Ett annat tilltalande inslag är det återkommande bruket av Maria Sandels romaner och noveller för att ge liv åt sociala data, ett grepp som förhoppningsvis skall leda flera läsare till Sandel (vars verk finns fritt tillgängligt digitalt). En sak saknar jag dock. Lindgren är sparsam med att redovisa sina källor. Det hade därför varit välkommet med åtminstone en kort vägledning till vidare läsning för dem som väckts till intresse för arbetslivshistoria. Särskilt eftersom Lindgrens bok borde ha förutsättningar att leda fler till att se, att allt det spännande finns hos arbetarklassen.

Uppsala universitet

GÖRAN SALMONSSON